

A ZSIDÓSÁG ÉS A CSENDŐRSÉG, 1944

A deportálások leállítására

(Kísérlet a szuverenitás visszaszerzésére)

Az előző tanulmányban a Tisztelt Olvasó találkozhatott egy igaz ember, Carl Lutz történetével, aki a nyilas hatalomátvétel és a Budapestért folyó csata befejezése közötti időszakban – nem egy esetben életét is kockáztatva – igyekezett minden tőle telhetőt megtenni a magyar fővárosban élő zsidók életének megmentésére. Ám hogyan is alakult ki az a szituáció, hogy miután a vidéki zsidóságot deportálták, a fővárosi nagyobbik része a gettóban élte át az ostromot, s ez miként kapcsolódott össze az 1944. március 19-i német megszállással mozgásterében erősen korlátozott magyar állami vezetés kísérletével a szuverenitás – legalább részbeni – visszaszerzésével?

Magyarország német megszállását követően megkezdődött a zsidóság gettóba kényszerítése, majd deportálása – ami az ország legnagyobb részén befejezési is nyert. Ugyancsak a német jelenlét következtében a szélsőjobb egyre inkább felbátorodott és mind gyakrabban gondolt a kormányzó hatalmának névlegessé tételére, amely egyezett a német szándékokkal. E két folyamat 1944 júliusának elején találkozott és ütközött a kormányzó és környezete törekvésével szuverenitásának visszaszerzésére.

Németek és zsidók

E kényes és meg nem kerülhető kérdés témánk szempontjából kulcsfontosságú. Szólni kell róla, mert az emberiség elleni bűntettek soha nem boríthatja el a feledés homálya, s mert a meggyilkolt mintegy félmillió magyar zsidó emléke soha nem halványodhat el.

A német megszállásig Magyarország a német fajelmélet gyakorlatba történő átültetése szempontjából szigetnek számított Európa németek uralta területein. Korlátozva voltak ugyan a zsidók jogai (amit természetesen nem lehet eléggé elítélni), de fizikai létük 1944 márciusáig nem került közvetlen veszélybe. Magyarországon nagyszámú menekült talált menedéket, ideértve elsősorban a lengyeleket, de számos nyugati ország állampolgárait (hadifoglyait például), sőt a környező országokból idemenekült zsidókat is.

Március 21-én német felszólításra Budapesten megalakult a Magyar Zsidók Tanácsa, egyfajta összekötő szerv a német hatóságok és a zsidóság között. Elnöke Stern Samu lett. Később, novemberben a Tanácsnak kellett megszerveznie a budapesti gettót, de akkor már a nyilasok elől bujdosni kényszerülő Stern helyett Domonkos Miksa irányításával.

Március 29-től a Sztójay-kormány megkezdte az ún. zsidórendeletek kiadását. Ezek kiterjedtek az élet minden területére, egyre szűkebbre szorítva a zsidók jogait és életterét. Rendszeresítették a sárga Dávid-csillag viselését, elrendelték a zsidó vagyon elkobzását, illetve zár alá vételét. A zsidórendeletek végrehajtását Endre László, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkár felügyelte.

A német megszálló csapatokkal együtt érkezett Magyarországra Adolf Eichmann, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (Reichssicherheitshauptamt, RSHA) zsidókérdés „végleges megoldásával” („Endlösung”) megbízott osztályvezetője. Az SS-Obersturmbannführer Budapesten állította fel központját, s 10 vidéki kirendeltséget szervezett. Április 7-én az Eichmann-törzs vezetőinek részvételével értekezletet tartottak a Belügyminisztériumban, ahol elhatározták a zsidók gettóba tömörítését. A magyar állam ekkor már nem rendelkezett a teljes szuverenitással.

A végrehajtást csendőrkerületenként rendelték el, a kassai kerületet véve előre, s a budapestit utolsónak. A gyakorlatban a gettók gyűjtőtáborok voltak, sok esetben téglagyárak területén, ahol embertelen körülmények uralkodtak. Összesen 40 gettó létesült, ebből 17 Kárpátalján, 7 Erdélyben, 7 a Dunántúlon, 4 a Tiszántúlon. Május 4-5-én Bécsben a német Biztonsági Szolgálat (SD), a Birodalmi Vasút és a m. kir. Csendőrség képviselői megtárgyalták a magyarországi illetőségű zsidók deportálásának menetrendjét. Formailag munkaerő-kiutaztatásról volt szó a Nagynémet Birodalomba, gyakorlatilag azonban a haláltáborokba, Magyarországról legfőképp Auschwitzba történő kiszállításról. A május 15-én megindult deportálások a magyarországi zsidóság nagyobb részét érintették. A „D.A.-Umsiedler” („német munkás-kitelepítés”) feliratú marhavagonokban június 21-ig a végrehajtást felügyelő Ferenczy László csendőr alezredes jelentése szerint, a kassai, a kolozsvári, a marosvásárhelyi, a miskolci és a székesfehérvári csendőrkerületből 327.244 főt deportáltak. Június 29-ig, ugyancsak Ferenczy adatait alapul véve, a szegedi és a debreceni csendőrkerületből további 40.505, július 9-ig a szombathelyi, a pécsi és a budapesti csendőrkerületből 53.684 zsidót. Veessenmayer feljegyzései 437.402 főt mutattak ki összesen. A haláltáborokból elenyésző kisebbségük tért csak vissza. Budapesten mintegy 250-280 ezer zsidó (ebből 170 ezer budapesti, a többi befogadott menekült) maradt.

Deportálás és felelősség

A deportálások üteme 1944 nyarán lelassult. A keleti fronton kialakult katonai helyzet következtében a korábbinál kevesebb vasúti szerelvényt lehetett erre a célra használni, illetve lassan a végéhez közeledett a vidéki zsidóság halálmenete. A deportálások ellen már májustól sokan emelték fel szavukat, köztük a teljesség igénye nélkül Ravasz László, a magyarországi Református Egyház zsinati püspök-elnöke, egyben a Horthy-család bizalmasa, Bethlen István gróf, a szürke eminenciás, Angelo Rotta pápai nuncius és Gusztáv svéd király. Serédy Jusztinián hercegprímás június 29-én pásztorlevélben tiltakozott. Roosevelttel amerikai elnök 26-án egyenesen fegyveres megtorlással fenyegette meg Magyarországot, ha nem állítják le a deportálásokat. 21-én a magyarországi protestáns egyházak közös memorandumot adtak át Sztójay Döme miniszterelnöknek, aminek visszautasítása nyomán közös pásztorlevelet szerkesztettek. Ezt a kormány a katolikus érseki pásztorlevéllel együtt kobozta el.

Sokan vették ki részüket az embermentésből, köztük ugyancsak a teljesség igénye nélkül a svéd Raoul Wallenberg, Carl Ivan Danielsson svéd királyi követ, Carl Lutz svájci alkonzul, Angelo Rotta pápai nuncius, Carlos Branquinho portugál ügyvivő, Friedrich Born, a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi képviselője, báró Apor Vilmos győri római katolikus püspök, nem is beszélve a számtalan névtelen, életét kockára tevő magyar emberről, köztük csendőrökről is. A semleges országok diplomatái menleveleket (Schutzpass) állítottak ki, védetté nyilvánítottak egész házakat, háztömböket (kellő hatáskör és befolyás birtokában) vagy egyszerűen elrejtették a zsidó vagy a zsidónak minősülő embertársaikat.

A hazai és nemzetközi tiltakozások, továbbá a Magyarországra május folyamán bekerült ún. Auschwitz-jegyzőkönyvek (amelyben a haláltáborból megszökött olyan zsidók írták le tapasztalataikat, akik láger-beosztásuk révén információkat tudtak gyűjteni a beérkező szállítmányokról, az emberek kiválogatásáról és elpusztításáról, elgázosításáról és elhamvasztásáról) hatására Horthy kormányzóban és a vezetés egy részében megérett az elhatározás a deportálások leállítására. Ehhez persze kevés volt az elhatározás, szükség

volt a megszálló hatóságok mögött álló német katonai erő számottevő csökkenésére is Magyarországon. Az ez utóbbit érzékelő Horthy azon túl, hogy végre léphetett a további deportálások leállítására végett, elérkezettnek látta az alkalmat március közepén elvesztett szuverenitása – legalább részben – visszaszerzésére. Június 24-én a minisztertanács ülése a deportálásokról várható következményeivel foglalkozott. A 26-i koronatanács ismét áttekintették a várható kül- és belpolitikai következményeket, s Horthy felszólította a kormányt, hogy a budapesti zsidók deportálásához ne kezdjen hozzá. Július 7-én véglegesen elhatározta a deportálásokról leállítást, s döntését Edmund Veesenmayer teljhatalmú német birodalmi megbízott, nagykövet tudomására hozta.

A budapesti zsidók deportálását a németek előbb június 30-tól, majd egyszerre és július 10-éig szándékoztak lebonyolítani, több okból. Magas számuk óvatosságra intett: emlékeztükben élt még a varsói gettó felkelésének emléke, s Budapesten töredéke volt csak annak a német csapatlétszámnak, mint ami Varsóban annak idején rendelkezésükre állt. Ráadásul ott és akkor nem létezett semmilyen lengyel állam, itt és ekkor viszont újra nagyon is létező és ezzel egyben megbízhatatlanná kezdett válni a magyar állam.

A kormányzó ugyanis végre elszánta magát a cselekvésre és leállította a deportálásokat. Ha mégis sikerül a német elképzelések szerint a budapesti zsidókat deportálni, akkor az csak Horthy ellenében történhet meg. Az pedig egyértelműen kifejezi, hogy a kormányzónak már nincs lehetősége akaratának érvényesítésére, vagyis tényleges hatalommal nem bír, névleges államfővé vált. A német jelenlét következtében felbátorodó hazai szélsőjobb mind gyakrabban gondolt a kormányzó hatalmának névlegessé tételére, amely egyezett a német szándékokkal. Horthy pedig éppen ekkor látta elérkezettnek az időt teljes szuverenitása lépésről-lépésre történő visszaszerzéséhez. E két folyamatnak valamilyen formában szükségszerűen ütközésre kellett vezetnie.

Csendőrök és zsidók

A m. kir. Csendőrség kezdettől részt vett a zsidóság gettóba zárásában, majd deportálásában, ám – ellentétben a háború utáni vádakkal – ez nem a testület fasiszta vagy antiszemita jellegéből adódott, a csendőrök sem voltak erősebben antiszemiták, mint az akkori társadalmi átlag. Praktikus okból vonták be a Csendőrséget, szükség esetén a m. kir. Rendőrséget, sőt a m. kir. Vámőrséget is: egyszerűen erre kevés volt a németek létszáma. Eichmann stábjába hozzávetőleg 200 főt tett ki, ami elegendő volt az adminisztratív irányításra, de kevés a gyakorlati végrehajtásra. Ennek következtében hárult a végrehajtás a magyar karhatalmi erőkre, s miután az vidéken indult meg, zömmel a Csendőrségre. A Rendőrség ugyanis általában a fővárosban és a városokban, a Csendőrség pedig általában vidéken működött.

Önmagában véve abban sem volt semmi rendkívüli, hogy a deportálásokról irányításába bevont két belügyminisztériumi vezető, Baky László politikai és Endre László közigazgatási államtitkár (akiknek menesztését júniustól Horthy többször kérte Sztójajtyól) a Rendőrség megerősítésére csendőralakulatokat összpontosított. Budapesten a Rendőrség létszáma e feladatra valóban kevés volt. Csakhogy mire a csendőrök útba indultak – a német szándékokkal ellentétben – már megszületett a kormányzó döntése a deportálásokról leállítására. Július elejére Budapestre érkezett a galántai, a nagyváradi és az ungvári csendőr-tanzászlóalj, valamint néhány önálló tanzászló, amelyeket honvédlaktanyákban helyeztek el. Az apropót a galántai egység zászlószentelési ünnepsége adta. A Vérmezőre tervezett aktusra zászlóanyának magát a kormányzó hitvesét, Purgly Magdolnát kérték fel. Horthy környezetének néhány tagja egyre idegesebben szemlélte a készülődést. Felmerült bennük a lehetőség (több mint fél évszázad távlatából már tudjuk: alaptalanul), hogy a

szélsőjobboldal a németekre támaszkodva kísérletet tesz a kormányzó kikapcsolására az ország vezetéséből. Ha a német követség képes deportáltatni a budapesti zsidóságot, akkor a magyar szélsőjobboldallal együtt el is érte célját. Maga a kormányzó nem vont le ennyire messzemenő következtetéseket. Bízott – és joggal – a csendőrök hűségében. Azt azonban el tudta képzelni, hogy a fővárosban összpontosított csendőröket felhasználják a zsidók puccszerű deportálására, mielőtt még azok tudomást szereznének az ő tiltó parancsáról.

Harcokocsizók és csendőrök

Július 2-án Lázár Károly altábornagy, a m. kir. Testőrség parancsnoka – önhatalmúan – lépett. Tájékoztatta Koszorús Ferenc vezérkari ezredest, az 1. páncélos hadosztály vezérkari főnökét, aki épp a parancsnokot is helyettesítette. Budapesten nem volt számottevő katonai erő, így jöttek számításba a közelben állomásozó páncélosok. A hadosztály parancsnoksága Esztergomban, csapattestei többek között Aszódon, Esztergomban, Jászberényben, Párkány-Nánán, Pátyon, Perbálon, Rétságon, Tinnyén, Tökön, Vácott és Zsámbékon települtek. Ahogyan a kormányzó, úgy a Testőrség parancsnoka sem vonta kétségbe a csendőrök hűségét a kormányzóhoz, ám felelős volt az államfő védelméért. A szabályzatok ezt szó szerint határozták meg, de Lázár most úgy gondolta, a kormányzói akarat védelmével magát a kormányzót védi; a folyamat kimenetelét tekintve akár még fizikai értelemben is. Nem a csendőrök ellen, hanem a németek szándéka ellen. S ha adott esetben a német szándékokról és a kormányzói legfelsőbb akaratról tudomással nem bíró csendőrök a két belügyi államtitkár parancsát teljesítve hozzákezdenének a fővárosi zsidók deportálásához, akkor akár annak megakadályozásával is.

Július 3-án – Lázár útján – Koszorús már magától Horthytól kapott parancsot, emlékiratai szerint: „*a Baky-féle akció elhárítására*”. Koszorús az előzetes intézkedésekkel megbízta Beleznay István vezérkari őrnagyot (akit később Rákosi végeztetett ki), majd tájékozódás céljából felkeresett egy-két csendőrszázadot. Megállapította, hogy azok kizárólag a zászlószentelésre való felkészülésről tudnak, mint feladatról. Ezután saját alakulatait járta végig, s meggyőződött a tisztikar kormányzó-hűségéről. Ezt követően személyesen szabta meg a feladatot a legnagyobb harcértékkel bíró 1. harcokocsiezred és I. páncélos-felderítőzászlóalj parancsnokának, Baló Zoltán ezredesnek és Németh Imre alezredesnek. Horthy magára a Csendőrségre is számított a budapesti zsidók deportálásának, ezzel a németek szándékának megghiúsításában. Emlékirataiban erről így ír: „*Összefogásukra és eltávolításukra Baky és Endre, a két belügyi államtitkár rajtaütésszerű akciót tervezett. Erre a hírre az Esztergom mellett állomásozó páncélos hadosztályt Budapestre rendeltem, és a budapesti csendőrség parancsnokát utasítottam, hogy ha kell, erőszakkal akadályozza meg a zsidók elszállítását. (...) Hogy a Budapesten lévő zsidóságot ez a közbelépésem mentette meg, hivatalosan tanusítja a magyar zsidóbizottság nyilatkozata, amelyet tagjai, Stern Samu, Pető Ernő dr. és Wilhelm Károly dr. 1946. február 3-án állítottak ki.*”

A kormányzó kísérletet tett Vörös János vezérezredes meggyerésére is. A Honvéd Vezérkar főnöke fontos beosztást töltött be. Azon túl, hogy gyakorlatilag ő volt a Honvédség egészének irányítója, hadialkalmazás esetén, tekintve a testület kettős jellegét és utaltságát (mai szakkifejezéssel alárendeltségét) a Csendőrség felett is rendelkezhetett. Ráadásul mint a fegyveres erők főparancsnokának, a Legfelsőbb Hadúrnak (a kormányzónak) közvetlenül volt alárendelve, így nem függött a miniszterelnöktől sem. Vörös húzódózott a határozott fellépéstől, ami olyan rossz benyomást tett Horthyra, hogy ez közrejátszott kihagyásában az októberi kiugrási kísérlet előkészítéséből is.

Hogy miként zajlott az államfő és a vezérkarfőnök beszélgetése, idézzük Vörös naplóját: (4-én) „*Őfőméltósága újabb puccskísérletről tájékoztatott. Jelentettem, hogy erről nem tudok semmit és nem is tételezem fel, hogy a mai időkben adjon magyar ember, aki ilyesmire vetemedik. Közölte, hogy szándékában van a zsidók további kiszállítását megakadályozni (...) Jelentettem, hogy ebben a kérdésben különös körülménnyel kell eljárni (...) elkerülendőnek tartom, hogy a zsidókérdés megoldásának elodázása miatt politikai súrlódások keletkezzenek.*” (Mármint a németekkel.)

Vörös naplójegyzetéből kiderül, hogy valamit alaposan félreérthetett. A kormányzó, ha használta egyáltalán a „puccs” kifejezést, akkor a fővárosi zsidók puccsszerű eltávolítására gondolt, ám ezt a vezérkarfőnök nem csupán a kormányzói szándék és szuverenitás ellen tervezett akcióként, hanem az államfő személye elleni fellépésként értelmezte. Ha ez a beszélgetés 1917-ben zajlik le, a két katona valószínűleg még nem érti félre egymást. 1944-ben azonban Horthy már elsősorban politikusként, s csak másodsorban katonaként gondolkodott, míg Vörös alapvetően katonaként. Lehet, hogy a – téves – „csendőrpuccs” megnevezés a Honvéd Vezérkar főnökétől került be a köztudatba, de ez nem bizonyítható. Horthy 5-én este magához hívatta Koszorús ezredest és utasította, hogy a felrendelt csendőralakulatokat, tekintet nélkül a közelgő zászlószentelési ünnepségre, távolítsa el a fővárosból. A zsidók puccsszerű eltávolításának megelőzésére, de nem a „csendőrpuccs” letörésére. Koszorús 23 óra 30 perckor rádióan kiadta parancsát a két nappal korábban meghatározott feladat végrehajtására. Az 1. harcokoszorús és az I. páncélos-felderítőzászlóalj még éjszaka elérte a fővárost. Az alosztályok (mai terminológiával alegységek) hajnalra elfoglalták kijelölt állásaikat. Volt olyan század, amelynek (egyik) célpontja a Rózsadomb pereméről, harcokosi-löveggel a Hotel Majestic, a Gestapo budapesti főhadiszállása volt.

6-ára virradóra Lázár altábornagy parancsára testőrök vitték (nem őrizetben, mint egyes helyeken olvasható) a Várba a csendőrzászlóaljak és önálló csendőrszázadok parancsnokait. Ott a Testőrség parancsnoka tájékoztatást adott nekik a páncélosok felvonulásáról és felszólította őket arra, hogy telefonon adjanak parancsot a vidéki helyőrségekbe történő, azonnali visszaindulásra. A csendőrtisztek, bár nem értették a történeteket és főleg nem azok hátterét, a parancsot kiadták.

Koszorús ezredest reggel 7-kor tiszti járőrt küldött Baky László belügyminisztériumi politikai államtitkárhoz. Emlékirataiban így ír: „*Értésére adtam, hogy a legfelsőbb parancs (...) végrehajtásának kikényszerítésére az 1. pc. hadosztály csapataival itt állok (...) elrendeltem Bakynak, hogy 24 órán belül a csendőrzászlóaljaitól ürítse ki Budapestet (...) Néhány perccel 9 óra előtt Baky azt mondta a járőrparancsnoknak (...) csendőreivel ki fog vonulni Budapestről.*”

A csendőrok július 8-án délig befejezték a főváros kiürítését. 9-én a páncélosok is visszatértek helyőrségeikbe. Az Eichmann-kommandó végrehajtó karhatalom nélkül maradt. Budapesten – egyelőre – helyreállt a hétköznapiak rendje. E ponton a azonban történészek „ki kell szólnia” a sorok közül. A korabeli viszonyok ismeretében, bármi áll Koszorús emlékirataiban, nehezen tételezhető fel, hogy egy honvéd ezredest „csak úgy” felszólíthat bármire egy hivatalban lévő államtitkár. Még akkor sem, ha magától a Legfelsőbb Hadúrától kapott eligazítást feladatairól. A tiszti járőr valószínűleg „tájékoztatta” és nem pedig „utasította” Bakyt, aki nem helyezkedett szembe a kormányzó intézkedésével, legfeljebb a közben eltelt két óra alatt ellenőrizte annak valóságát.

Pirruszi győzelem és bizalomvesztés

A fővárosi zsidók deportálására ekkor nem került sor. Néhány nap elteltével azonban a németek a kistarcsai gyűjtőtáborból összeállítottak egy zsidókat szállító szerelvényt. A kormányzó utasította Jaross Andor belügyminisztert a vonat kifutásának megakadályozására. Mivel az már elindult, Ferenczy László alezredes Hatvanból egy csendőrosztaggal személyesen fordította vissza.

Később, a nyilas hatalomátvétel után, november 6-tól a Budapest körüli ostromgyűrű karácsonyi bezárultáig a nyilasok 50-70 ezer zsidót indítottak Budapestről gyalogmenetben a Birodalom felé, munkaszolgálatra. Hozzávetőleg ezek fele a magyar-német határon épülő erődítésekben dolgozott, a többi menet közben elpusztult vagy haláltáborba került, például Dachauban. A Budapestre szorult zsidók közül a nyilasok ezreket lőttek a Dunába vagy koncoltak fel a helyszínen. 1945. január 18-án az odaérkező szovjet csapatok mintegy 70 ezer embert találtak a „hivatalos” vagy „nagy” gettóban, s hozzávetőleg további 30 ezret a semleges államok budapesti képviselői által védetté nyilvánított házakban. Pontos számuk azonban nem ismert.

Horthy kormányzó számított arra, hogy a németek nem veszik jó néven a történeteket. Sem a budapesti zsidók megóvását, sem kísérletét szuverenitása visszaszerzésére. Július 7-én Berlinbe küldte miniszterelnökét. Hitler elégedetlenségét fejezte ugyan ki a zsidókérdés megoldatlansága miatt, de szívélyesen fogadta a magyar kormányfőt. Veessenmayer viszont tiltakozott a kormányzónál Sztójay Döme esetleges menesztése ellen – nem is annyira Sztójay személye, sokkal inkább Horthy hatalmi manővere miatt –, s erre az esetben kilátásba helyezte saját visszavonulását. Horthy tudta, hogy Veessenmayert csak egy, a német érdekeket még agresszívebben érvényesítő birodalmi megbízott követhetné, s hogy ebben az esetben szuverenitása tovább csökkenne. Lakatos Géza vezérezredes miniszterelnöki kinevezésére, noha a kormányzó erre is szeretne volna az alkalmat kihasználni, még nem kerülhetett sor.

Hitler július 21-én Berlinben fogadta Horthy főhadsegédét, Miklós Béla vezérezredest. Előadta, hogy Magyarország területe hadászati jelentőséggel bír, s megtartására minden eszközt igénybe vesznek. 31-én a Führer megbeszélést folytatott több német katonai vezetővel, ahol kijelentette: *„a magyar térség biztosításának jelentősége létfontosságú, annyira döntő, hogy egyáltalán nem lehet túlbecsülni (...) nagyon megfontolandó, mit tudunk odaküldeni, vagy ott felállítani, hogy ha szükséges, bármikor képesek legyünk Horthy úr magyar államcsínyének elébe vágni”*. Hitler bizalma tehát júliustól végleg megrendült Horthyban, ám még mindig csak vele tudta elképzelni Magyarország megtartását. A kormányzó menesztésére majd csak szeptemberben szánta el magát, Románia átállása, illetve a Horthy környezetéből kiinduló fegyverszüneti tapogatózások felerősödése hatására.

Ha hiteles ítéletet szeretnénk alkotni a július első hetében történeletről, több problémába ütközünk. A galántai csendőrzászlóalj zászlószentelése nem volt ürügy. A zömmel újoncokból álló alakulatok valóban ezzel a parancsal indultak a fővárosba, s ott meg is kezdték a gyakorlást az ünnepségre. Igaz, kézfegyverekkel és néhány Ansaldo kisharckocsival (tankett-tel), de az ünnepélyes katonai rendezvényeken minden országban mindmáig fegyverrel díszelnek.

Újra ki kell emelni, hogy a csendőralakulatok parancsnokai nem értették, miért vonultak fel a magyar páncélosok, miért hivatkozik azokra magyar a csendőrök ellenében a magyar Testőrség parancsnoka, s miért kell nekik elrendelniük a visszaindulást a vidéki helyőrségekbe, órákkal a zászlószentelés előtt. Baky és Endre államtitkárok nem tájékoztatták őket előre semmiről; nem is tehették, hiszen ez veszélyeztethette volna a zsidók eltávolítására tervezett puccszerű akció sikerét. Hiba volt, hogy sem Lázár, sem más katonai vezető Horthy környezetéből nem tett kísérletet a csendőrpáncélosok tényszerű

és részletes tájékoztatására, noha egyikük sem kételkedett a csendőrök kormányzó iránti hűségében. Nem kizárt azonban, hogy nem tudták felmérni vagy nem volt idejük felmérni: a csendőr-parancsnokok között van-e „embere” Bakynak vagy Endrének.

Egy hatalomátvételre készülő csoportnak – 1944 nyarán még – számolnia kellett a honvédtisztek nagyobb részének kormányzó-hűségével. A Budapesten összevont csendőralakulatokat honvédlaktanyákban helyezték el, ráadásul szétszórta. Ez ellentmond annak, hogy a csendőrökre támaszkodva Baky és Endre államcsínyre készült volna. Ha viszont a németekkel a hátuk mögött keresztülviszik akaratukat a zsidók deportálására, azt csak a magát már elhatározott kormányzó ellenében tehetik meg, kenyértörésre juttatva a dolgot Horthy és a németek között, már július elején. Ráadásul ekkor még a németek sem Horthy eltávolításában látták a megoldást, legfeljebb tényleges hatalmának formálissá tételében, illetve környezete lecserélésében. Nem volt szándéka – ekkor még – a nyilasoknak sem Horthy eltávolítása, maga Szálasi Ferenc pártvezér is „*Kitartás! Éljen Horthy!*” köszöntéssel jelentkezett a kormányzói audiencián.

Láttuk, hogy két folyamatnak óhatatlanul ütközésre kellett vezetnie (vagyis a kormányzó törekvésének a szuverenitás visszaszerzésére, ezzel ellentétben a németek és a hazai szélsőjobb szándékának a maradék szuverenitás további csorbítására, illetve a budapesti zsidóság puccsszerű deportálására). A németeknek ebben, kellő számú saját karhatalmi erő hiányában, eszközül szolgált volna a Csendőrség, anélkül, hogy erről maguk a csendőrök tudomással bírtak volna. Ezt azonban a németek szándékát elfogadó két belügyi államtitkár sem minősíthette „csendőrpuccsnak”.

*Dr. Ravasz István alezredes
hadtörténész-muzeológus*